

МОДЕЛЬ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті обґрунтовується модель впровадження проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов: аналізуються її функціональні компоненти (цілемотиваційний, організаційно-змістовий та діагностико-результативний), відповідність методологічним вимогам до розробки педагогічної технології та організаційні особливості впровадження в навчальний процес та планування проектної діяльності.

Процес професійно-педагогічної підготовки вчителя іноземних мов потребує оптимізації з метою подолання пріоритету інформативності курсу загальнопедагогічних дисциплін над його практичною складовою.

І. Я. Зязюн визначає необхідність пошуку нових методів та технологій реалізації загальнопедагогічної підготовки вчителя [1: 13]. Вирішення цієї проблеми висвітлюється в дослідженнях вітчизняних вчених у наступних аспектах: технологічний підхід до загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів (О. А. Дубасенюк), модернізація лабораторних робіт з дисциплін педагогічного циклу (Г. В. Гунда), реалізація діяльнісного підходу (М. І. Новіков), впровадження проблемного підходу до підготовки вчителя (О. В. Бондаревська) тощо.

Проте, незважаючи на зростаючу роль проектної технології у професійній підготовці фахівців різних спеціальностей, невирішеним залишається питання шляхів впровадження проектної технології та методу проектів у систему загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Метою даної статті є розробка моделі впровадження проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов (далі ПТЗПП).

З метою дослідження оптимізації процесу ЗПП майбутніх учителів іноземних мов на засадах проектної технології нами було обрано модель структурно-функціонального типу, яка відображає системний склад елементів процесу, характер зв'язків між елементами системи, функції, які виконують елементи та система в цілому, умови функціонування педагогічної системи. До структурних компонентів даної моделі належать мета, зміст та результат педагогічного процесу. Функціональні компоненти моделі складаються з принципів, етапів, критеріїв, рівнів розвитку загальнопедагогічних ЗУН, педагогічні умови функціонування педагогічної системи.

Виходячи з визначення моделі як штучно створеного об'єкту у вигляді схеми, формули тощо, подібного до досліджуваного явища або об'єкту, який відображає та відтворює в спрощеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами цього об'єкту [2: 23], модель проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов повинна включати 3 компоненти: 1) ціле-мотиваційний, 2) організаційно-змістовий, 3) діагностико-результативний та відображати наступні аспекти:

- вимоги до загальнопедагогічної підготовки вчителя іноземних мов;
- зміст загальнопедагогічної підготовки у вигляді теоретичних знань;
- проектна технологія реалізації загальнопедагогічної підготовки;
- критерії та рівні набуття загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов;
- шляхи врахування предметної специфіки професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов;

Ціле-мотиваційний компонент: мета загальнопедагогічної підготовки визначається державним стандартом освіти, а саме освітньо-кваліфікаційною характеристикою майбутнього вчителя іноземної мови, а також внутрішніми та зовнішніми умовами її реалізації. До внутрішніх умов відносяться педагогічне покликання, педагогічні здібності, мотиви педагогічної діяльності, готовність до саморозвитку тощо. Зовнішні умови включають вимоги суспільства, державних установ та ВНЗ до особистості вчителя іноземних мов, а також сучасний стан ЗПП. Таким чином, метою загальнопедагогічної підготовки є загальнопедагогічна готовність учителя іноземних мов з урахуванням предметної специфіки професійної діяльності, задоволення потреби суспільства у висококваліфікованих учителях іноземних мов, формування знань, умінь та навичок проектної діяльності та готовності до використання методу проектів, набуття досвіду педагогічної творчої та проектної діяльності.

Окрім вищезазначених стратегічних цілей, модель проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов включає поетапні та оперативні цілі, які конкретизуються відповідно в процесі вивчення окремого предмету загальнопедагогічного циклу та в процесі розробки окремого проектного завдання.

Організаційно-змістовий компонент моделі ПТЗПП обумовлює дидактичні особливості складових навчального процесу. Зміст визначається наступними елементами: комунікативний, організаційний, проєктивний, конструктивний, гностичний, аксіологічний та мотиваційний. Перші п'ять елементів уточнюються системою загальнопедагогічних знань, умінь та навичок з урахуванням проектних ЗУН та аналізу специфіки професійної діяльності вчителя іноземних мов. Організаційний компонент моделі ПТЗПП включає форми, методи та засоби організації проектної діяльності та етапи застосування проектної технології з метою оптимізації ЗПП.

Діагностично-результативний компонент включає загальнопедагогічні ЗУН (проектні ЗУН включно); мотивацію до професійної діяльності та застосування методу проєктів у навчанні та викладанні іноземних мов; цінності, які складають аксіологічний компонент особистості вчителя іноземних мов; досвід творчої та проектної діяльності. Діагностика стану загальнопедагогічної готовності майбутніх учителів іноземних мов визначається на наступних рівнях: інтуїтивний, репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний, творчий.

В. М. Єремєєва визначає термін "педагогічна технологія" як спеціально створений, адекватний до потреб та можливостей особистості та суспільства процес активного засвоєння теоретичних знань і практичних умінь у ході організаційно упорядкованої раціональної діяльності, яка спрямована на гарантоване досягнення запланованого результату [3: 112].

Таким чином, проектна технологія загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов – це спеціально створений, адекватний до потреб особистості та суспільства процес реалізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у ході проектної діяльності з урахуванням їх предметної спеціалізації, яка спрямована на гарантоване досягнення запланованого результату.

ПТЗПП як педагогічна технологія повинна відповідати певним методологічним вимогам: концептуальність, системність, керованість, ефективність, повторюваність (за Г. К. Селевко) [4].

Концептуальність ПТЗПП полягає у філософському, психологічному та дидактичному підґрунті.

В основі ПТЗПП лежить філософська течія гуманізму – сукупність поглядів, які визнають цінність людини як особистості, її права на вільний розвиток та виявлення власних здібностей незалежно від положення в суспільстві. Організація проектної діяльності та зміст загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, які лежать в основі ПТЗПП, сприяють формуванню гуманістичного світогляду та реалізації провідних ідей гуманізму за рахунок наступних факторів: розподіл обов'язків між студентами під час виконання проектних завдань; формулювання проектних завдань з огляду на всебічний розвиток особистості; суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем та студентами; самостійність студентів у виборі методів та форм виконання проектних завдань тощо; взаємне оцінювання студентами один одного та самооцінювання процесу та результатів власної діяльності і т.д.

Проектна діяльність виникла на засадах прагматизму та прогресивізму, родоначальником яких у педагогіці був Джон Дьюї. Плюралістичність педагогічних знань обумовлює можливість вважати їх практичну значущість, доцільність критерієм їх цінності, що є постулатом філософської течії прагматизму.

ПТЗПП ґрунтується на базових положеннях гуманістичної психології, а саме: визнанні особистості як унікальної цілісної системи, яка має можливості самоактуалізації; людина є відносно вільною від зовнішньої детермінації завдяки цінностям та спрямованості тощо. ПТЗПП спрямована на індивідуалізацію та диференціацію навчання з метою самоактуалізації та самореалізації кожного студента шляхом надання йому свободи вибору шляхів досягнення результатів у виконанні проектного завдання, формулюванні самого проектного завдання та оцінки власної діяльності; розвитку Я-концепції та віри в можливість досягнення ідеального Я.

Системність ПТЗПП обумовлюється такими її рисами як цілісність, взаємозв'язок структурних елементів, логіка процесу. Процес та мета використання проектної технології в процесі загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов обумовлені необхідністю забезпечення діяльнісної моделі підготовки студентів. Отже, відтворення професійного середовища та залучення ЗУН гностичного, конструктивно-проєктивного, організаційного та комунікативного функціональних елементів у процесі ЗПП шляхом проектної діяльності є необхідною умовою цілісності ПТЗПП з метою досягнення цільових елементів: знання, вміння та навички, риси особистості та досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення.

Технологічний підхід до навчання передбачає, окрім загальних, розробку технологічних цілей, тобто таких, контроль, оцінка та діагностика яких піддаються чіткому визначенню та опису. Тому технологічна карта ПТЗПП включає систему структурних елементів змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов та готовності до реалізації проектної діяльності зі шкалою їх оцінювання з метою забезпечення методологічного аспекту керування педагогічної технології. Таким чином, процес цілеутворення відбувається на трьох рівнях: стратегічному, поетапному та оперативному (класифікація В. М. Єрмеєвої [3: 131]). Так, стратегічна мета являє собою взаємозв'язок освітніх, розвивальних та виховних цілей загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов та формування його готовності до реалізації проектної діяльності. Поетапність ПТЗПП обумовлюється структурою ЗПП, яка виражена в циклі дисциплін загально педагогічного курсу, до яких відносяться "Вступ до спеціальності", "Основи педагогічної майстерності", "Педагогіка" (Загальні основи педагогіки, Дидактика, Теорія виховання, Школознавство), "Історія педагогіки", педагогічні практики, спецкурси та спецсемінари з педагогічних технологій та різних проблем педагогічної науки.

Поетапне цілеутворення в межах ПТЗПП характеризується циклічністю розвивальних та виховних завдань навчання, виражених в формуванні та розвитку системи особистісних рис майбутнього педагога та набутті досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до змісту навчання на всіх етапах ЗПП. Освітні цілі конкретизуються для кожного предмету загальнопедагогічного циклу.

Оперативне цілеутворення має місце в розробці проектного завдання для проходження окремого тематичного блоку.

Чітке окреслення технологічних цілей оптимізує процес навчання, створюючи передумови для проектування процесу навчання та поетапної діагностики, яка в ПТЗПП реалізується викладачем і самими студентами в процесі проектної діяльності, таким чином задовольняючи методологічний критерій керування ПТЗПП.

Загальнопедагогічна підготовка майбутніх учителів іноземних мов є структурним компонентом професійно-педагогічної підготовки, тому зміст ПТЗПП складають навчальні плани та програми ВНЗ, розроблені з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики випускників педагогічних спеціальностей. У процесі реалізації ПТЗПП передбачається використання навчальних та методичних посібників з дисциплін загально педагогічного циклу з огляду на уточнену систему завдань ЗПП майбутнього вчителя іноземних мов і завдання та особливості реалізації проектної діяльності студентів.

Система завдань ПТЗПП складається з двох компонентів: набуття знань, умінь та навичок, рис особистості, досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення, які складають зміст ЗПП майбутнього вчителя іноземних мов та відповідно тих, які необхідні для реалізації проектної діяльності як такої.

Характерними рисами ПТЗПП є наступні:

- навчальний матеріал засвоюється в процесі виконання студентами навчальних проектів. Навчальні завдання плануються таким чином, щоб у процесі проектної діяльності студенти поставали перед необхідністю опанувати заплановану кількість навчального матеріалу;
- робота над проектами проводиться індивідуально або в групах, склад яких залишається незмінним під час виконання проекту, але міняється з кожним наступним проектом;
- викладач виконує функцію консультанта, забезпечує зворотній зв'язок, контролює міжособистісні стосунки та результати навчальної діяльності;
- зміст навчального матеріалу попередньо запланований, але обсяг та характер засвоєних знань, джерела інформації, що використовуються студентами зазнають змін у процесі проектної діяльності;
- одиницею навчального процесу, на відміну від традиційного навчання, є не тема або модуль, а проект, який може обмежуватись одним семінаром, а може включати декілька семінарських занять, індивідуальні консультації та самостійну роботу студентів;
- академічна група під час проектної діяльності поділяється на декілька груп або виконує індивідуальні проекти, при чому зміст запланованого матеріалу для виконання проекту є відносно однаковим для усіх студентів групи, тоді як проектні завдання можуть відрізнятись;
- результатом проектної діяльності є презентація практичних результатів, оцінювання яких проводиться самими студентами та викладачем;
- джерела інформації, якими можуть користуватися студенти, необмежені, але є рекомендований список літератури та Інтернет-джерел, обов'язковий для опанування;
- проектна технологія ЗПП майбутніх учителів іноземних мов застосовується в умовах традиційної лекційно-семінарської системи навчання тощо.

Метою ПТЗПП є реалізація діяльнісного підходу до загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, яка досягається шляхом застосування проектної технології навчання. Завданнями ПТЗПП є розвиток знань, умінь, навичок та рис особистості необхідних майбутньому вчителю для ефективної професійної діяльності, а також для реалізації проектної діяльності, набуття відповідного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення.

Принципи відбору змісту ПТЗПП обумовлюються державними вимогами до підготовки вчителя, специфікою ЗПП майбутніх учителів іноземних мов та особливостями проектної діяльності:

- принцип відповідності змісту освіти державним вимогам підготовки майбутнього вчителя в умовах демократичного суспільства;
- принцип єдності змістової та процесуальної сторін навчання для забезпечення всебічної практичної професійної підготовки майбутнього вчителя;
- принцип структурної єдності змісту освіти на різних рівнях його формування з метою усестороннього розвитку особистості майбутнього вчителя (на основі класифікації принципів відбору змісту освіти за В. В. Краєвським);
- принцип проблемності: побудова змісту курсу загально педагогічних дисциплін шляхом виділення проблем зростаючої складності, вирішення яких потребує творчого опрацювання навчального матеріалу;
- принцип професійної спрямованості.

Програма ПТЗПП майбутніх учителів іноземних мов спирається на навчальний план ВНЗ з професійної підготовки. Зміст навчального матеріалу поділяється на тематичні блоки, об'єднані певною проблемою сучасної педагогічної науки, однак у рамках ПТЗПП певна тема може фігурувати в декілька разів в різних тематичних блоках з метою вивчення її різних аспектів, забезпечення системного підходу до викладання дисципліни, повторення, інтеграції ЗУН з різних тем, встановлення логічних зв'язків між різними явищами педагогічного процесу тощо.

З метою опрацювання навчального матеріалу здійснюється розробка системи проектних завдань, виконання кожного з яких забезпечує мотивовану особистісно значущу діяльність студента, спрямована на вироблення практичного результату, що стимулює набуття студентам ЗУН, досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до змісту навчального матеріалу.

Таблиця 1.

Структура навчального плану

Тематичний блок	Варіанти проектів	Елементи змісту освіти				Форми роботи	Форми та засоби здійснення контролю за навчальною діяльністю	Оцінювання результатів навчальної діяльності
		Інформація, яка підлягає засвоєнню (виражена в знаннях)	Способи діяльності, досвід їх здійснення (виражений в умінях та навичках проектної діяльності та загальнопедагогічних)	Досвід творчої діяльності	Досвід емоційно-ціннісного ставлення			

Для опанування певного тематичного блоку можливе планування декількох проектних завдань для одночасної роботи студентів у групах або індивідуальних проектів, що забезпечує кооперацію, обмін досвідом та знаннями в студентській академічній групі.

У ПТЗПП доцільно використовувати різні форми роботи, а саме: індивідуальну (самостійна форма роботи над проектним завданням або його частиною); фронтальну (ефективну для введення нового тематичного блоку, оцінки результатів проектної діяльності тощо); бригадну (яка полягає у виконанні тимчасових проектних завдань спеціально сформованими тимчасовими групами учнів); кооперативно-групову (один проект виконується академічною групою студентів, кожна з яких виконує певну частину проектного завдання); диференційовано-групову (проектні завдання різного рівня складності розробляються для груп учнів з відповідними навчальними можливостями). Усі перераховані форми навчання, притаманні ПТЗПП знаходять втілення в межах традиційної лекційно-семінарської форми навчання, притаманної сучасному ВНЗ.

Форми та методи контролю, до яких входять методи усного контролю, методи письмового контролю, метод практичного контролю, дидактичні тести та спостереження, мають свою специфіку в рамках ПТЗППЗ. Провідними формами та методами контролю з боку викладача є спостереження проектної діяльності студентів та метод практичного контролю, тобто контроль результатів виконання проектних завдань. Особливістю також є вимоги до самоконтролю студентів, до якого входять попередній, проміжний та контроль результатів проектної діяльності.

Оцінювання навчальних результатів проводиться як викладачем, так і у формі самооцінювання, а також оцінювання студентами роботи один одного. Критеріями оцінювання є засвоєні загальнопедагогічні та проектні ЗУН, особистісні риси та досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навчального матеріалу.

Розробка проектного завдання з метою опанування тематичного блоку включає наступні етапи:

- розробка операційних цілей, підпорядкованих поетапним та стратегічним цілям ПТЗППЗ;
- формулювання проектного завдання, для вирішення якого необхідно опанувати матеріал певного тематичного блоку;
- уточнення особливостей використання методу проектів (ролі викладача);
- уточнення допоміжних форм та методів навчання в проектній діяльності;
- розробка засобів та форм діагностики, корекції та контролю навчальної діяльності.

Проектна діяльність – це алгоритмізований процес навчання, тому більшість дослідників виділяють відносно стандартну систему структурних елементів, для узагальнення яких доцільно використовувати систему стадій роботи над проектами, запропоновану В. В. Гузєєвим [5: 84]:

I – підготовка: виділення проблематики, теми, цілей та завдань проекту;

II – планування:

- а) попередній аналіз проблеми з метою висунення гіпотез вирішення завдань;
- б) планування методології дослідження, вибір способів, порівняння запропонованих стратегій;
- в) планування роботи з інформацією: визначення джерел інформації, способів збору та аналізу інформації;

г) планування кінцевого результату: обговорення способу представлення результатів, встановлення процедур та критеріїв оцінки результатів та процесу проектної діяльності;

д) планування ходу роботи, розподіл завдань;

III – дослідження: самоосвіта та актуалізація знань; збір, систематизація та аналіз отриманих даних; вирішення проміжних завдань, проведення інтерв'ю, опитувань, спостережень, експериментів,

IV – результати та висновки: аналіз інформації, узагальнення результатів, підведення підсумків, оформлення результатів

V – презентація або звіт:

VI – оцінювання результатів та процесу: оцінка, аналіз успіхів та помилок, висунення нових проблем дослідження (І. Д. Чечель, Є. С. Полат, В. В. Гузєєв).

Принципи розробки проекту:

- практична цінність;
- можливість проведення студентами самостійних досліджень;
- непередбачуваність процесу та результатів роботи;
- гнучкість у напрямках роботи та швидкості її виконання;
- актуальність проблематики;
- можливість вчитися згідно зі здібностями студента;
- стимулювання виявлення здібностей студентів;
- стимулювання взаємодії між студентами (Д. Жак) [6];
- наявність завдання, вирішення якого потребує інтегрованих знань, творчого та дослідницького пошуку;
- практична значущість результатів;
- структурування змістової частини проекту, з поетапно вказаними результатами (Є. С. Полат) [5].

Подальше дослідження перспектив впровадження проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов потребує розробки програми формуючого експерименту на базі курсу "Дидактика".

Таблиця 2.

Структура проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Цілемотиваційний компонент	Зовнішні умови	Загальнопедагогічна підготовка вчителя іноземних мов		Внутрішні умови
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ вимоги суспільства до загальнопедагогічної підготовки вчителя іноземних мов ✓ вимоги державних установ ✓ вимоги ВНЗ ✓ сучасний стан загальнопедагогічної підготовки учителів іноземних мов 	↓	<ul style="list-style-type: none"> ✓ педагогічне покликання ✓ педагогічні здібності ✓ мотиви педагогічної діяльності ✓ готовність до саморозвитку 	
	Стратегічні цілі	<ul style="list-style-type: none"> ➤ загальнопедагогічна готовність ➤ готовність до проектної діяльності ➤ задоволення потреб суспільства у висококваліфікованих учителях іноземних мов ➤ набуття досвіду педагогічної, творчої, проектної діяльності 		
	Поетапні цілі	➤ Конкретизуються в процесі вивчення окремого предмету загальнопедагогічного циклу		
	Оперативні цілі	➤ Конкретизуються в процесі вивчення окремого тематичного блоку предмету загальнопедагогічного циклу		
Організаційно-змістовий компонент	Компоненти змісту			
	Когнітивний	Операційно-діяльнісний	Аксіологічний	Мотиваційний
	Знання, вміння, навички		Цінності	Мотиви педагогічної діяльності
	гностичні	конструктивні		
	проективні	організаторські	Мотиви проектної діяльності	
	комунікативні	Організаційний компонент		
методи	форми	засоби	організації проектної діяльності	
Проектна технологія			<ul style="list-style-type: none"> ➤ Навчальний етап ➤ Адаптаційний етап ➤ Етап удосконалення проектних ЗУН 	
Діагностично-результативний компонент	Результат		Діагностичний інструментарій	Стан
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Загальнопедагогічні ЗУН ➤ Проектні ЗУН ➤ Цінності ➤ Мотивація проектної діяльності ➤ Мотивація педагогічної діяльності ➤ Досвід педагогічної, творчої, проектної 			

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти [Електронний ресурс] / І. Я. Зязюн // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13-18. – укр.
2. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность. // Стандарты и мониторинг. – 2002. – № 4. – С. 22-26.
3. Єремєєва В. М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів: Автореф. ... дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – Житомир, 2002. – 245 с.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
5. Гузєєв В. В. Образовательная технология: от приема до философии / М.: Сентябрь, 1996. – 112 с. (Метод проектов как развития блоков урока, С. 79-86).
6. http://charko.narod.ru/tekst/sb_ref_2001/07_Proekt.pdf.

Матеріал надійшов до редакції 16.06. 2009 р.

Жиляева Ю. Н. Модель проектной технологии общепедагогической подготовки будущего учителя иностранных языков.

В статье дается обоснование модели внедрения проектной технологии общепедагогической подготовки будущего учителя иностранных языков: анализируются функциональные компоненты модели (целемотивационный, организационно-содержательный и диагностико-результативный), ее соответствие методологическим требованиям к разработке педагогической технологии, организационные особенности внедрения и планирования проектной деятельности.

Zhylyayeva Y. M. The Project Technology Model of a Foreign Language Teacher Professional Training.

The article provides the model of professional training of foreign language teachers based on the project technology, analyzes its functional components (purpose-motivational, organization-content and diagnostic-resultative), its correspondence to the methodological demands to the pedagogic technology working-out and the organizational peculiarities of introducing it into the tertiary education.